

Mentrau

laith

Cymru

Mentrau Iaith Cymru

Y Sgwâr

Llanrwst

LL26 0LG

post@mentrauliaith.org

01443 493715 / 01492 642796

9 Gorffennaf 2014

Llythyr at William Powell AC, Cadeirydd Pwyllgor Deisebau Cynulliad Cenedlaethol Cymru

Annwyl Mr Powell

Cyflwynir y ddogfen hon gan Mentrau Iaith Cymru, ar ran y Mentrau Iaith, mewn ymateb i lythyr Carwyn Jones AC i'r Pwyllgor Deisebau ynglŷn â'r ddeiseb a gyflwynwyd gan Dyfodol i'r Iaith ym mis Ebrill. Mawr obeithiwn y bydd modd i'r Pwyllgor ystyried ein sylwadau wrth iddynt ystyried llythyr y Prif Weinidog yn ystod eich cyfarfod ar 15 Gorffennaf 2014.

Rydym yn croesawu sylwadau'r Prif Weinidog bod y Mentrau'n "arf bwerus a gwerthfawr i hyrwyddo'r Gymraeg" ac yn hynod o falch ei fod ef, a Llywodraeth Cymru, yn cydnabod pwysigrwydd gwaith y Mentrau yn eu cymunedau hyd a lled Cymru. Rydym hefyd wedi nodi cyhoeddiad diweddar y Llywodraeth, sef *Bwrw 'Mlaen*, sy'n egluro blaenoriaethau strategol Llywodraeth Cymru ar gyfer y Gymraeg, hyd at 2017. Cyhoeddwyd *Bwrw 'Mlaen* yn dilyn cyfnod hir o ymgynghori ac adolygu - ac rydym yn falch i weld gwaith Llywodraeth Cymru er lles y Gymraeg yn ein cymunedau yn datblygu. Bydd yn bwysig hefyd, wrth gwrs, i sicrhau gwireddu strategaeth iaith y Llywodraeth (sef *Iaith Fyw: Iaith Byw*) yn ei gyfanrwydd, yn ogystal â'r materion a grybwyllir yn *Bwrw 'Mlaen*.

Fel mae'r Prif Weinidog yn cydnabod yn ei lythyr, mae'r Mentrau Iaith erbyn hyn yn rhan annatod o'r cymunedau maent yn eu gwasanaethu. Gyda chymorth y Mentrau, mae mwy a mwy o gymunedau'n gweithredu er lles y Gymraeg ar hyd a lled Cymru, trwy adnabod cyfleoedd, anghenion a blaenoriaethau lleol.

Mae gwaith y Mentrau yn cyffwrdd ar bob agwedd o fywyd cymunedol, gan ddelio â chroestoriad eang o bobl o bob oedran, cefndir a gallu ieithyddol. Rhyngddynt, mae'r Mentrau yn cydweithio gyda dros 1,300 o wirfoddolwyr i gynnal 16,000 o weithgareddau i 160,000 o gyfranogwyr bob blwyddyn. Mae'n bwysig nodi mai'r Mentrau Iaith yw'r unig gyrff sy'n ymhél â gwaith a phrosiectau sy'n cyffwrdd â phob maes blaenoriaeth yn strategaeth iaith y Llywodraeth (sef Plant a Phobl Ifanc, Teuluoedd, Y Gymuned, Gwasanaethau, y Gweithle a'r Seilwaith). Er mwyn cyflawni hyn maent yn ymgymryd â gwaith a phrosiectau mewn nifer eang o feysydd, yn amrywio o gyfleoedd hamdden a chwarae, hyfforddiant, gwyliau, cefnogaeth i ddysgwyr, y celfyddydau, datblygu cymunedol a datblygu economaidd.

Er gwaethaf llwyddiannau'r Mentrau, mae'r adolygiad o'u gwaith a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2014 gan Brifysgol Caerdydd yn nodi bod potensial i'w gwaith i ddatblygu ac ehangu yn y dyfodol. Nodwyd bod angen buddsoddiad pellach ynddynt, gan gynnwys o ran hyfforddiant - a datblygu eu strwythurau rheoli a chynllunio. Yn bwysicaf oll, fodd bynnag, nodwyd bod angen isafswm lefel o gyllid craidd i bob menter er mwyn iddynt weithredu'n effeithiol. Fe nododd yr adolygiad bod anghysonderau yng nghyrhaeddiad a datblygiad y Mentrau, ac mae'n anorfod bod diffyg cyllid digonol ac anghysonderau rhwng y Mentrau o ran eu cyllid craidd wrth wraidd nifer o'r anghenion datblygu y mae'r adolygiad yn eu hadnabod.

Yn dilyn cyhoeddi'r adolygiad o'u gwaith gan Brifysgol Caerdydd, fe baratôdd y Mentrau asesiad bras (o fewn yr amser byr a oedd ar gael iddynt i'w wneud) o'r adnoddau craidd sydd eu hangen arnynt i'w galluogi i weithredu'n effeithiol, er mwyn gwasanaethu eu cymunedau a datblygu'r defnydd o'r Gymraeg ymhellach. Fe gyhoeddodd Mentrau Iaith Cymru ymateb i'r adolygiad (gweler yr atodiad) a oedd yn cynnig bod angen £4.8m y flwyddyn ar y Mentrau, dros y tair blynedd nesaf, er mwyn iddynt gyrraedd yn agosach i'w potensial. Yn ogystal, tua'r un adeg fe gyflwynwyd y ddeiseb "Cefnogaeth i'r Mentrau Iaith" i'r Pwyllgor Deisebau gan Dyfodol i'r Iaith. Fe lofnodwyd hwnnw gan dros 1,800 o unigolion ar draws Cymru, gyda'r ddeiseb yn galw ar y Cynulliad i ofyn i'r Llywodraeth sicrhau bod y cyllid a roddir i'r Mentrau yn adlewyrchu'n deg y dasg sy'n ein hwynebu, ac i gynyddu'r cyllid hwnnw'n sylweddol.

Roedd yn galonogol, felly, i glywed y Prif Weinidog yn cyhoeddi, ar lawr y Senedd, ar 17 Mehefin, buddsoddiad pellach gan Llywodraeth Cymru i ddatblygu gwaith y Mentrau yn ystod 2014-15 a 2015-16, gyda cyfanswm, dros y 2 flynedd, o £750,000 yn cael ei glustnodi ganddo ar gyfer y gwaith. Rydym yn croesawu'r adnoddau ychwanegol hyn, ac yn cytuno gyda'r Prif Weinidog bod angen datblygu a chryfhau gwaith y Mentrau trwy hyfforddiant - a rhannu gwybodaeth, arbenigedd ac arfer da. Rydym eisoes wedi dechrau trafod gyda swyddogion Llywodraeth Cymru ynglŷn â sut i dargedu'r adnoddau ychwanegol er mwyn cryfhau strwythurau'r Mentrau ac i fuddsoddi mewn hyfforddiant pwrpasol. Rydym yn bwriadu parhau i gydweithio'n agos â nhw yn y dyfodol.

Hoffem gymryd y cyfle, fodd bynnag, i bwysleisio ein bod yn croesawu'r buddsoddiad hwn fel *cam cyntaf*, yn unig, yn y broses o ddatblygu gwaith y Mentrau er lles y Gymraeg yn ein cymunedau. Mae'n bwysig nodi, fodd bynnag, y bydd angen mwy o fuddsoddiad, a mwy o adnoddau, i gefnogi gwaith y Mentrau er mwyn cynyddu'r lefel o weithgarwch ar lawr gwlad i'r lefel a fydd yn cael effaith gadarnhaol ar y defnydd o'r Gymraeg. Ar hyn o bryd, mae'r Mentrau'n derbyn £1.77m gan Llywodraeth Cymru, a gyda'r adnoddau ychwanegol dros y 18 mis nesaf a gyhoeddwyd gan y Prif Weinidog, fe fydd y cyllid hwnnw'n codi i £2.52m. Fel rydym yn egluro yn ein hymateb i'r adolygiad o waith y Mentrau, mae angen cyllid craidd o £4.8m y flwyddyn, ym marn y Mentrau, er mwyn iddynt weithredu'n effeithiol yn eu hardaloedd, gyda digon o adnoddau i ateb yr heriau mae'r Gymraeg yn eu hwynebu. Mae hyn £2.28m yn fwy na'r hyn a gynigir i ni ar hyn o bryd.

Credwn, felly, ei bod hi'n amserol i gomisiynu asesiad - i'w gynnal yn annibynnol o'r Llywodraeth - er mwyn dod i farn ynglŷn â'r adnoddau craidd sydd eu hangen ar y Mentrau er mwyn iddynt ddatblygu i'w potensial llawn. Ni wnaethpwyd hyn erioed o'r blaen ac, yn dilyn canlyniadau'r Cyfrifiad, mae'n fwy amlwg nag erioed fod angen sicrhau adnoddau digonol i gefnogi'r gwaith.

Rydym ni am gynorthwyo Llywodraeth Cymru i wireddu ei weledigaeth o "weld y Gymraeg yn ffynnu", gan arwain at gynyddu'r nifer, a'r canran, o bobl sy'n siarad Cymraeg ac yn ei defnyddio fel rhan o'u bywydau bob dydd. Mae angen mwy o fuddsoddiad, a sicrwydd ariannol ar y mudiadau sy'n gweithredu er lles y Gymraeg er mwyn cyflawni hyn. Cydnabyddwn yn llwyr ein bod yn profi cyfnod economaidd heriol, ond nid yw achub y Gymraeg fel iaith gymunedol yn rhywbeth y gellir ei osod i'r neilltu, gan ddisgwyl dyddiau gwell. Fel yr oedd ein hymateb i adolygiad Prifysgol Caerdydd yn nodi, os bydd y Gymraeg yn colli tir fel iaith teuluoedd, cymunedau a phobl ifanc, bydd yr her o'i hadfer i'r cylchoedd bywyd hyn yn anodd iawn, os nad yn amhosibl.

Rydym ni am i bobl Cymru dderbyn yr un safon o wasanaeth gan y Mentrau Iaith, ble bynnag maen nhw'n byw. Nid oes modd cyfiawnhau buddsoddiad yng ngwaith y Mentrau sy'n amrywio o sir i sir.

Gofynnwn i'r Pwyllgor Deisebau i gytuno gyda geiriad y ddeiseb a gyflwynwyd gan Dyfodol i'r iaith - ac i gytuno hefyd:

- a) fod y Mentrau Iaith yn bartner pwysig yng nghyswllt strategaeth iaith y Llywodraeth; fod ganddynt rôl allweddol yng nghyswllt cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg, ac y dylent barhau i fod yn brif bartner i'r Llywodraeth yng nghyswllt hybu a hyrwyddo'r defnydd o'r iaith.
- b) fod y Mentrau angen adnoddau ychwanegol, digonol a theg er mwyn iddynt fedru cynnig yr un safon o wasanaeth ym mhob rhan o Gymru.
- c) fod angen asesiad, i'w gynnal yn annibynnol o Lywodraeth Cymru, o'r adnoddau sydd eu hangen ar y Mentrau i wireddu eu potensial.
- ch) fod angen cynyddu'r adnoddau a gynigir i'r Mentrau ochr yn ochr â datblygu gweledigaeth cyffroes ar gyfer eu gwaith.
- d) fod angen i awdurdodau lleol Cymru cefnogi eu gwaith a chyfrnu'n deg at yr adnoddau sydd eu hangen arnynt.

Fe fyddwn yn fwy na hapus i drafod yr uchod gyda'r Pwyllgor.

Gyda diolch,

M L L Davies

Meirion Llywelyn Davies
Cadeirydd Mentrau Iaith Cymru